

Khái quát

Với trụ sở đặt ở Geneva (thủ đô Thụy Sĩ), và địa chỉ mạng tại www.wto.org, WTO (World Trade Organization: Tổ chức Thương mại Thế giới) là tổ chức quốc tế đa phương, thiết lập các nguyên tắc để chi phối hệ thống buôn bán toàn cầu, giải quyết tranh chấp giữa các quốc gia thành viên. Trên nguyên tắc, WTO có mục đích tăng cường buôn bán quốc tế bằng cách đẩy mạnh việc giảm thiểu các rào cản thương mại (trade barriers) và cung cấp một diễn đàn (platform) để đàm phán thương mại. Từ giữa thập niên 90 thế kỷ 20, WTO trở thành mục tiêu tấn công của nhiều phong trào, tổ chức quốc tế chống lại những bất công thương mại do WTO áp đặt cho các nước đang phát triển.

Nguồn gốc WTO

Từ 01 đến 22.7.1944, Hội nghị tài chính và tiền tệ Liên Hiệp Quốc (the UN Monetary and Financial Conference) đã họp tại khách sạn Mount Washington ở khu Bretton Woods (thị trấn Carroll, bang New Hampshire, Mỹ), vì thế hội nghị này còn được gọi là Hội nghị Bretton Woods. Hội nghị đề xuất thành lập ITO (International Trade Organization: Tổ chức thương mại quốc tế) nhằm thiết lập các quy tắc, luật lệ buôn bán giữa các nước. Hiến chương ITO được nhất trí trong Hội nghị của LHQ về thương mại và việc làm (the UN Conference on Trade and Employment, tháng 3.1948), nhưng Hiến chương (charter) không được Thượng viện Mỹ (the US Senate) phê chuẩn.

Tuy nhiên, một yếu tố của ITO được thi hành, là GATT (General Agreement on Tariffs and Trade: Hiệp định chung về thuế quan và thương mại), và nó đã tiến hành 7 vòng đàm phán (rounds of negotiations), ký kết nhiều thỏa ước thương mại (1948-1994). Sang vòng đàm phán thứ 8 – thường gọi là Vòng đàm phán Uruguay, tổ chức từ tháng 9.1986 ở

PHÁT TRIỂN KINH TẾ Tháng Mười Hai 2006

WTO! Anh là ai?

Dũ Lan LÊ ANH DŨNG

Việt Nam vừa gia nhập WTO (07.11.2006) và làm thành viên thứ 150. Trong xu thế chung của thời đại toàn cầu hóa, WTO là chiếc vòng kim cô hay là cánh cửa mở rộng? Vào WTO thì dễ sống hơn hay sẽ khó sống hơn? Đó là những câu hỏi không dễ trả lời ngắn gọn.

Tổng giám đốc đương nhiệm WTO: Pascal Lamy (Pháp, sinh 1947).

Punta del Este (nước Uruguay, Nam Mỹ) đến tháng 1.1995 (Geneva, Thụy Sĩ) – thì WTO thành hình, mang tính chất một cơ chế quyền lực (a substantial institutional structure) và thay thế GATT, mang tính chất của một hiệp định (an agreement).

WTO: Vì sao bị chống đối?

Về lý thuyết, các quyết định của WTO phải được thiết lập trên cơ sở đồng thuận (consensus) của tất cả các nước thành viên. Ưu điểm của nguyên tắc đồng thuận là nó khuyến khích những cố gắng tìm ra một quyết định được đồng ý thành viên chấp nhận hơn cả. Nhược điểm lớn là nó mất nhiều thời gian, phải qua nhiều vòng đàm phán mới có được một quyết định đồng thuận. Ngoài ra, còn có xu thế

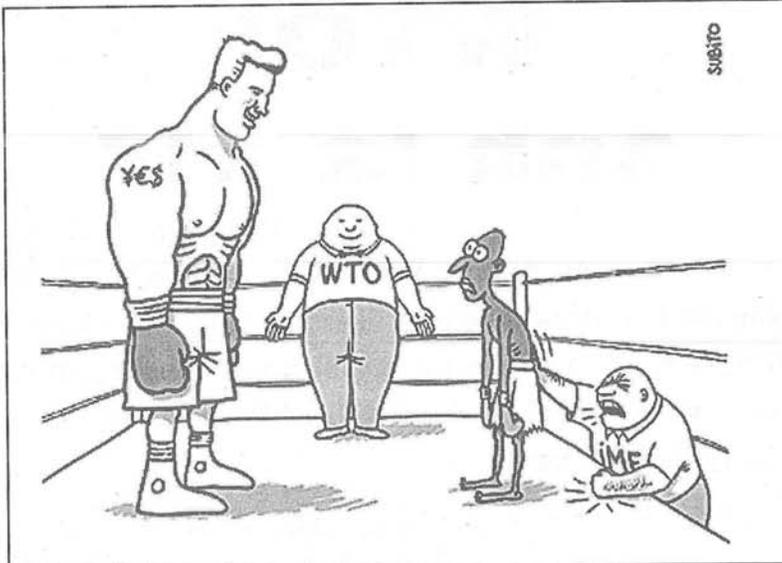
dùng những ngôn từ mơ hồ có tính nước đôi (ambiguous) mỗi khi phải nói tới những điểm hay tranh cãi (contentious points). Hậu quả là sau này các nước thường rất khó khăn trong lúc diễn giải (interpretation) các hiệp định.

Trong thực tế, đàm phán của WTO hiếm khi tiến hành có sự đồng thuận của tất cả thành viên. Thường có đàm phán không chính thức (informal) giữa những nhóm nhỏ thành viên, diễn ra trong căn phòng màu xanh lá cây của tổng giám đốc WTO ở Geneva. Do đó, người ta gọi mỉa mai những cuộc đàm phán xé lẻ như vậy là “đàm phán trong Phòng Xanh” (Green Room negotiations). Nếu kiểu đàm phán ấy diễn ra ở một nước nào khác, thì gọi là Hội nghị cấp bộ trưởng mini (Mini-Ministerials). Dĩ nhiên các nước đang phát triển thường bị cho ra rìa trong lúc “người lớn” âm thầm bàn bạc số phận của họ. Đó chính là một trong nhiều nguyên nhân bất bình đẳng khiến WTO bị chống đối.

WTO: Trọng tài bán buôn của cả thế giới

Giải quyết tranh chấp: Đây là cột trụ chính của hệ thống mậu dịch đa phương, và WTO xem nó là một đóng góp độc đáo của họ để ổn định nền kinh tế toàn cầu.

Giải quyết tranh chấp (GQTC) là trách nhiệm của Cơ quan GQTC (Dispute Settlement Body). Cơ quan này có độc quyền thành lập các Ban hội

Tranh biếm của Subito (www.oww.be) về vai trò trọng tài của WTO: Một bên là các nước giàu như Nhật, Liên minh châu Âu (EU) và Mỹ (tượng trưng là anh khổng lồ xăm trên cánh tay chữ YES gồm ba ký hiệu ¥ (đồng Yên Nhật), € (Euro của EU), và \$ (dollar Mỹ)). Bên kia là các nước nghèo (đại diện là châu Phi da đen) mà Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF, trụ sở ở Mỹ) chính là "ông bầu" đang đẩy các nước nghèo ra võ đài trong cuộc chiến không cân sức.

thẩm GQTC (Dispute Settlement Panels) gồm những chuyên viên để xem xét vụ khiếu kiện. Nó cũng có độc quyền chấp nhận hay bác bỏ các kết luận của các Ban hội thẩm GQTC. Nó giám sát việc thi hành luật lệ và các khuyến nghị, có quyền cho phép áp dụng biện pháp trả đũa thương mại (retaliation) đối với nước thành viên không chấp hành luật lệ.

Ban hội thẩm GQTC chính thức giúp Cơ quan GQTC ra phán quyết hay khuyến nghị (ruling or recommendation). Báo cáo sau cùng (final report) của Ban hội thẩm GQTC chỉ có thể bị bác bỏ khi nào được sự đồng thuận (consensus) của Cơ quan GQTC. Thực tế, thường khó có thể đảo lộn kết quả làm việc của Ban hội thẩm.

Báo cáo sau cùng của Ban hội thẩm thường phải trao cho hai bên tranh chấp trong vòng sáu tháng, hoặc ba tháng nếu là trường hợp khẩn cấp (thí dụ: hàng hóa dễ hư hỏng). Ba tuần sau khi trao báo cáo cuối cùng cho hai bên tranh chấp, Ban hội thẩm GQTC sẽ thông báo cho tất cả các nước thành viên kết quả này. Khi xét thấy có sự vi phạm luật lệ, nguyên tắc của WTO, Ban hội thẩm sẽ khuyến nghị biện

quan phúc thẩm (Appellate Body) lắng nghe. Cơ quan phúc thẩm do Cơ quan GQTC thành lập gồm 7 thành viên thường trực, có nhiệm kỳ 4 năm, am hiểu luật lệ và mậu dịch quốc tế, không bị liên hệ ràng buộc với bất kỳ chính phủ nào.

Thông thường việc chống án không được kéo dài quá 60 ngày, nhưng có thể tối đa là 90 ngày. Trong vòng 30 ngày Cơ quan GQTC có thể chấp nhận hay bác bỏ việc chống án bằng nguyên tắc đồng thuận.

Thi hành phán quyết: Nước vi phạm nên mau chóng sửa chữa lỗi. Nếu tiếp tục vi phạm, họ phải bồi thường thiệt hại hay bị phạt thích đáng. Để trừng phạt, Cơ quan GQTC có thể ủy quyền cho bên nguyên cáo thắng kiện áp dụng các biện pháp trả đũa (trừng

Biếm họa của Nicholson (Úc, 16.11.2002) về tính bất bình đẳng của WTO (www.nicholsoncartoons.com.au): Để bênh vực thủ phạm phá hoại mậu dịch tự do (freetrade) trong nông nghiệp là Mỹ và châu Âu, WTO đã đóng vai "sen-dám" đàn áp các nước nhỏ.

pháp xử lý. Trừ phi Cơ quan GQTC đồng thuận bác bỏ, báo cáo sau cùng của Ban hội thẩm sẽ trở thành phán quyết hay khuyến nghị của Cơ quan GQTC trong vòng 60 ngày.

Chống án (Appeals): Cả hai bên nguyên, bị đều có quyền chống lại phán quyết của Cơ quan GQTC. Mỗi bên sẽ được ba thành viên của một Cơ

phạt thương mại). Những biện pháp như vậy có hiệu quả rất lớn nếu nước thi hành có nền kinh tế mạnh như Mỹ hay Liên minh châu Âu (EU). Ngược lại, tác dụng trừng phạt không có ý nghĩa nếu nước thắng kiện yếu hơn nước thua kiện về kinh tế, chính trị, quân sự ■